

Marko Kumer

makaroni

in **KOFE**
iz Šmarce

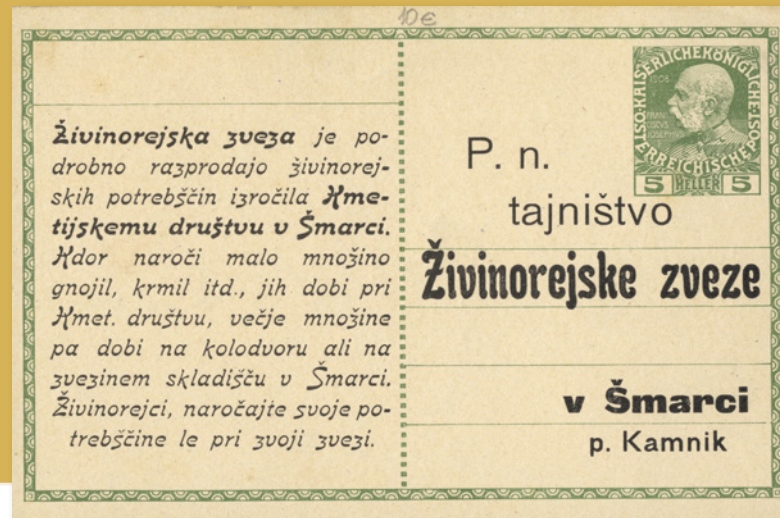
o tovarni testenin Triglav Šmarca

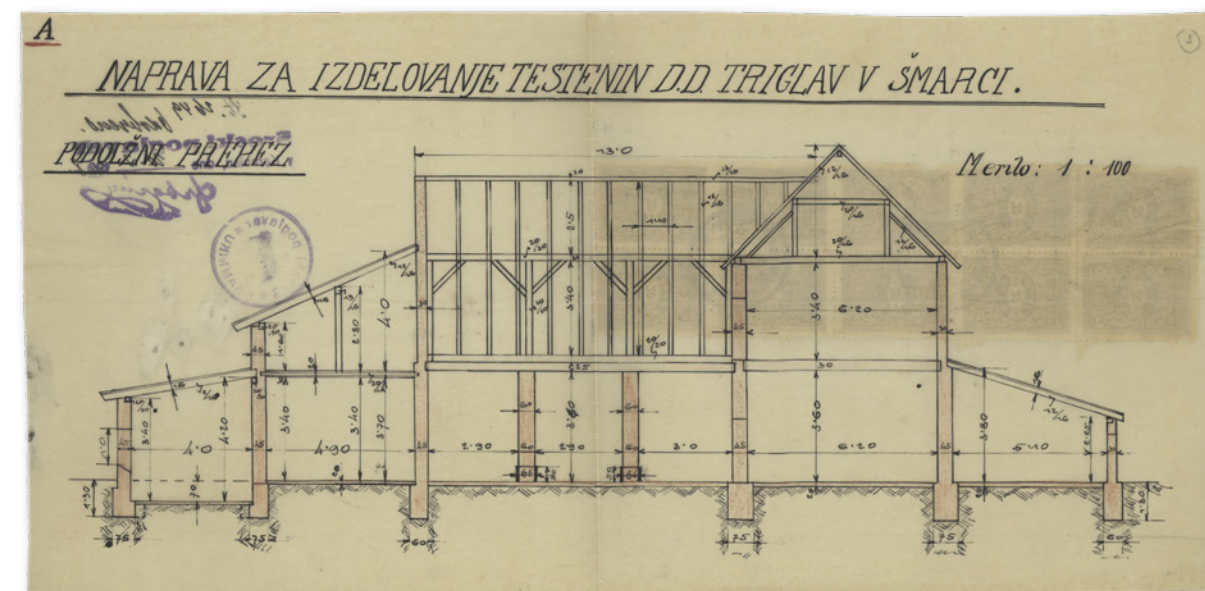

Na Homcu je bila pred prvo svetovno vojno ustanovljena Živinorejska zveza pristojna za takratni politični okraj Kamnik. Pod vodstvom predsednika Antona Mrkuna, tudi homškega župnika in tajnika Franca Borca se je med drugim ukvarjala s predelavo sadja v sokove in marmelade. Po končani vojni so začeli izdelovati tudi testenine in pražiti kavo.

Dopisnica - naročilnica Živinorejske zveze iz Šmarce, pred letom 1919

Načrt naprave za izdelovanje testenin, 1921-1924

V tovarni je že na začetku torej zadišalo predvsem po žitni kavi in kavnih nadomestkih, testeninah in marmeladi. Za izdelovanje testenin so kupili mešalni stroj, valjar in stiskalnico. Električno, ki je pogonjala te ključne naprave so sprva dobivali iz sosednje šmar(čan)ske elektrarne. Zgradili so tudi novo stavbo – pražarno s pečjo in pripadajočim 15-metrskim dimnikom. Kurili so z drvmi in občasno s premogom ter delali v kar treh izmenah. Vodja tovarne je postal delničar Franc Borc, ki je v pisarni zaposlil svojo hčerko. Skupno število zaposlenih je bilo nekaj čez deset in ženske so prevladovale.

Tvrdka Triglav, tovarna hranil in delniška družba Šmarca

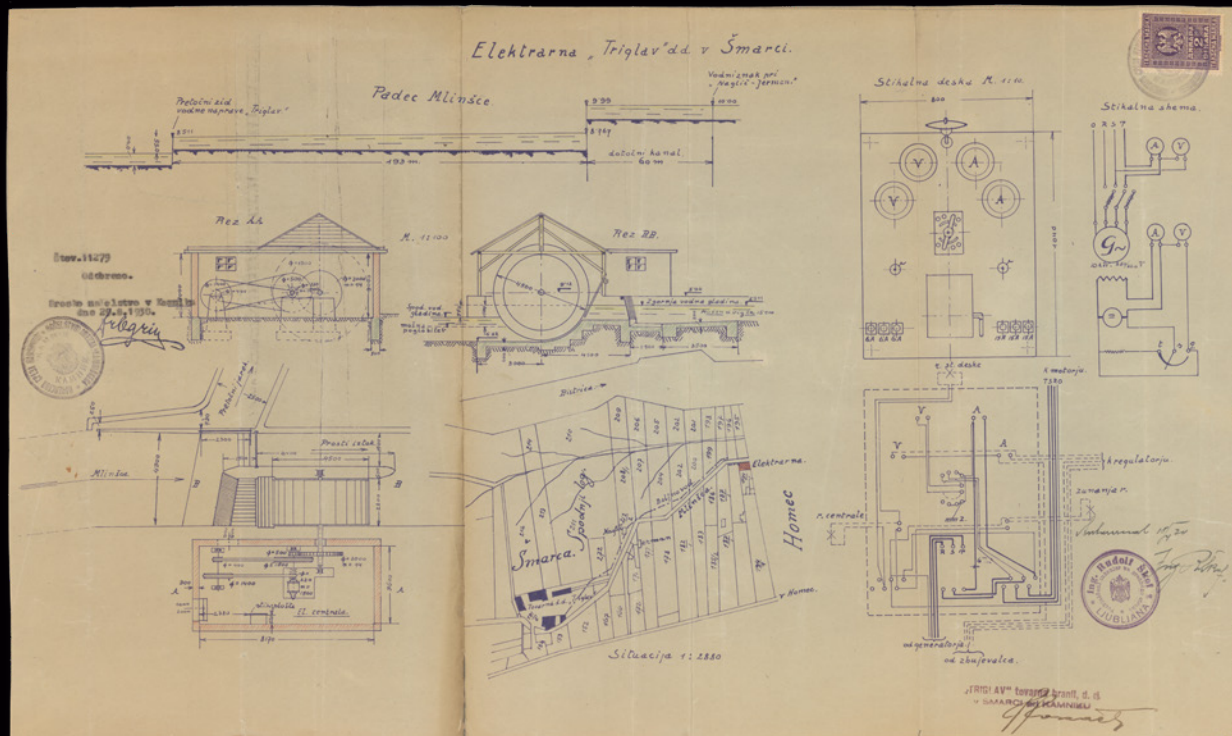
Leta 1919 se je proizvodnja hranil osamosvojila in postala delniška družba. Vanjo so svoj denar investirali predvsem podjetni kmetje in napredni člani kmetijskih združenj. Med delničarji so bili znani ljubljanski odvetnik dr. Juro Adlešič, posestnik s Stoba France Cerar, kamniški posestnik in trgovec Franc Borc. 14. maja leta 1921 je bila tovarna vpisana v sodni register v Ljubljani. Registrirana je bila za proizvodnjo hrane in konzerviranje sadja in zelenjave, nakup in predelavo surovin za proizvodnjo in za prodajo svojih izdelkov. Vrednost tovarne je bila ocenjena na 400.000 kron. Prokurist tovarne je postal Bogumil Hospeša. V naslednjih letih so se firmi priključili novi delničarji, med njimi tudi homški župnik Anton Mrkun, dunajski industrialec Arthur Willheim in ljubljanski trgovec Viktor Vokač.

Tovarna Triglav z južne strani (fotografija Petra Nagliča), ok. leta 1925

Vsa leta so imeli v Triglavu težave z vodo, ki je pogosto poplavlila njihove prostore. Tako so že leta 1925 začasno prenehali z delovanjem. Njena zadnja lastnica Gospodarska zveza Ljubljana jo je prodajala najboljšemu ponudniku. Opogumil se je njen nekdanji delničar Viktor Vokač, ki je prodal svoje premoženje – žago in posestvo na Dolenjskem ter si izposodil denar od žene ter brata ter kupil tovarno v Šmarci. Najprej je prestavil vse stroje prestavil iz kleti v obnovljeno pritličje. Kupil je granulo – nov stroj z gnetenje testa. Toda ni mu uspelo urediti problemov z zadostno dobavo iz sosednje elektrarne. Uporabljali so celo dežurstva in električno uporabljali le, ko je bila na voljo – predvsem dopoldne, ko so bili vaščani v službah. Kljub temu je tovarna občasno izvisela, kar je bilo izjemno neprijetno. Vokač je poskusil z dobavo energije iz elektrarne v Volčjem Potoku in je postavil daljnovod ter na dvorišču tovarne zgradil transformatorsko postajo. Tudi to ni zaleglo, zato se je leta 1928 odločil za postavitev lastne elektrarne kilometer stran od tovarne. Kupil je zemljišče ob Mlinščici, kjer je bila pred tridesetimi leti Kolanova cementarna. Tako je bil na voljo neizkoriščen vodni strmec. Ohranil se je tudi Osnovni načrt elektrarne d. d. Triglav na vodopadu bivše cementarne.

Težave z vodo in nato z elektriko

Osnovni načrt elektrarne delniške družbe Triglav na vodopadu bivše cementarne Vidic & Comp., 1928

Tovarna Triglav (fotografija Petra Nagliča), 1932

Elektrarna je bila s tovarno povezana preko nadzemnega voda. Kot dodaten vir energije so kupili tudi lokomobilo¹, a je potem niso nikoli aktivirali. Šele stalen dotok električne energije je dokončno omogočil širitev proizvodnje.

¹ Lokomobila je pogonska naprava, v kateri so združeni parni kotel, parni stroj in nosilno orodje.

Repertoar tovarne Triglav – kofe in makaroni

Ponudba hranil – testenin in kavovin blagovne znamke Apetit v zavitkih in kartonih, 1930

Pšenično moko za izdelavo testenin so kupovali predvsem v Banatu, v tovarno je prišla po železnici. Moko so prevzeli na postaji Jarše in jo s konjskimi vpregami dostavili do tovarniške sejalnice, kjer je počakala do prvega presejanja. Izdelke so sušili s pomočjo peči na trda goriva in z ventilatorji na električni pogon. Največja naročila so bila namenjena vojski – takrat so se cele plahte rezancev sušile kar na prostem na soncu, na posebnih ogromnih ponjavah.

»APETIT« testenine - sladna kava
SO PRIZNANO NAJBOLJŠA HRANILA!

Dobavnica
za tordko: *aloje dam, vic*

Zahvaljujemo se za Vaše cenj. naročilo in Vam pošiljamo naslednja »Apetit« hranila:

Zabojev	Vrsta hranil	Netto teža kg
1	makaroni št 3	65
1	prazetiti št 9	43
2	Skupno	108

Priporočamo se in beležimo z veselo postojanjem.

Račun sledi! »APETIT«, Tovarna hranil d. d. »Triglav« Šmarca-Kamnik

5.8.32.

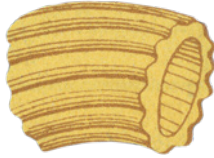
Dobavnica delniške družbe Triglav, 1932

»APETIT«
Tovarna hranil d. d.

Šmarca-Kamnik
Slovenija

Žitna kava, testenine (makaroni), dvojnoslada kava, marmelada, malinovec, Bebi kava, Tolstin - -

Dopisnica - naročilnica delniške družbe Triglav, 1932

TOVARNA HRANIL d. d. TRIGLAV Šmarca Kamnik

St. 352 Naročeno dne 18/8/32

Naročnik: *aloje dam*

Kraj: *Šmarce* Pošta:

Zel. postaja:

Plačilni pogoji: *30 dni*

Plača se v Šmarci, toži se v Kamniku ali Ljubljani.

KVANTUM	PREDMET	CENA ZA 1 kg DIN
1	# 30 kg št 9	
2	# 4500. št 3	
	proste	5.40
	poslati 1/11/32	
	<i>Šmar</i>	

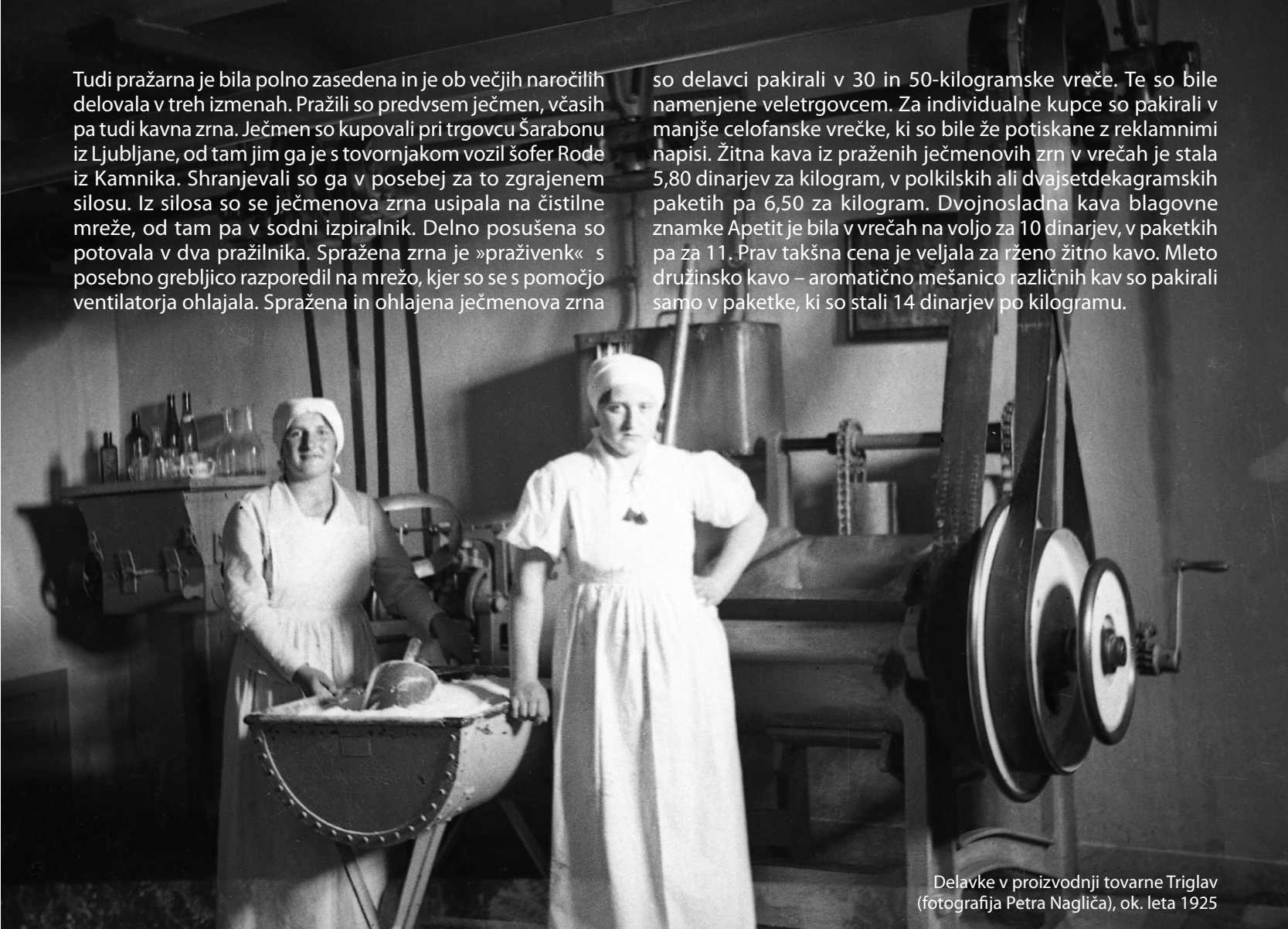
Plačljivo točno po plačilnih pogojih, sicer zaračunamo 12% zamudne obresti. Ustmeno dogovorjenih pogojev ne priznamo. Priznavamo le plačila potom poštne polovice. Kupec, ki bi izročil denar kakšnemu inkasantu ali potniku stori to na lasten riziko. Naši zastopniki nimajo pravice denar inkasirati za tovarno, s prevzemom tega naročilnega lista se zavezuje naročnik brezpogojno tu podpisano blago prevzeti. Tovarna si pa pridržuje pravico to naročilo poplačati ali delno potrditi ali odkloniti. Blago se oddaja na račun in nevarnost kupca. Utemeljene reklamacije upoštevamo le 3 dni po dostavi blaga. Morebitne spore rešuje brezprizivno razsodišče Ljubljanske borze.

Da z gornjim soglašam potrjujem:

Naročnik:

Tudi pražarna je bila polno zasedena in je ob večjih naročilih delovala v treh izmenah. Pražili so predvsem ječmen, včasih pa tudi kavna zrna. Ječmen so kupovali pri trgovcu Šarabonu iz Ljubljane, od tam jim ga je s tovarnjakom vozil šofer Rode iz Kamnika. Shranjevali so ga v posebej za to zgrajenem silosu. Iz silosa so se ječmenova zrna usipala na čistilne mreže, od tam pa v sodni izpiralnik. Delno posušena so potovala v dva pražilnika. Spražena zrna je »praživenk« s posebno grebljico razporedil na mrežo, kjer so se s pomočjo ventilatorja ohlajala. Spražena in ohlajena ječmenova zrna

so delavci pakirali v 30 in 50-kilogramske vreče. Te so bile namenjene veletrgovcem. Za individualne kupce so pakirali v manjše celofanske vrečke, ki so bile že potiskane z reklamnimi napisi. Žitna kava iz praženih ječmenovih zrn v vrečah je stala 5,80 dinarjev za kilogram, v polkilskih ali dvajsetdekagramskih paketih pa 6,50 za kilogram. Dvojnoslada kava blagovne znamke Apetit je bila v vrečah na voljo za 10 dinarjev, v paketkih pa za 11. Prav takšna cena je veljala za rženo žitno kavo. Mleto družinsko kavo – aromatično mešanico različnih kav so pakirali samo v paketke, ki so stali 14 dinarjev po kilogramu.

Delavke v proizvodnji tovarne Triglav (fotografija Petra Nagliča), ok. leta 1925

Na leto so proizvedli 190 ton testenin iz pšenične moke ter 90 ton kavnih nadomestkov iz ječmena in rži. Zaposlenih so imeli 15 delavcev – 3 moške in 12 žensk. Izdelke so prodajali predvsem grosistom v bližnjih mestih. Tovarna je svoje izdelke – tako testeninske kot kavovinske – distribuiral po železnici in na tovarnjakih, v bližnje kraje pa tudi z vozovi s konjskimi vpregami. Za prodajo izdelkov so zaposlili pet trgovskih potnikov, ki so si razdelili naslednje regije: Ljubljano, Gorenjsko, Hrvaško, Dalmacijo in Bosno. Največje odjemalke kavnih izdelkov so bile tako kot pri testeninah, vojaške enote in njihove podporne službe. Takrat je tovarno

obiskal državni uslužbenec iz finančne službe in pozorno spremljal ter nadziral vse faze proizvodnje. Za vojake so pražili samo pravo kavo in nikoli ječmena za nadomestke. Takrat je dišalo po vsej okolici Šmarce, omamen vonj se je širil vse do Mengša na eni in do Kamnika na drugi strani. Pravo kavo so morali zelo hitro po mletju pakirati v petkilogramske celofanske vreče, da se ni razdišala. Vreče so potem za transport zložili v lesene zaboje, ki so jih izdelovali lokalni mizarji.

² Praživenk so imenovali delavca, ki je

Trženjski prijemi z nagradami vred

Blagovna znamka Appetit – slika iz prodajnega kataloga delniške družbe Triglav, 1930

Tovarna Triglav je bila izjemno inovativna pri promociji in prodaji svojih izdelkov. Imeli so celo zaščiteno blagovno znamko – Appetit! Uvedli so tudi količinske popuste – pri nakupu 200 kg testenin so ti priznali dvoodstoten, pri 500 kg petodstoten in pri toni že desetodstotni popust. Kavo Appetit so oglaševali kot »najboljšo kavo sedanjosti«. Leta 1930 so uvedli kataloško prodajo. Zametki moderne kataloške prodaje segajo v zadnjo četrtino 19. stoletja. Leta 1872 je prvi – sicer le enolistni katalog ponudil Aaaron Montgomery Ward, v Evropi so bili prvi še danes aktivni Kastner & Öhler. »Gospodarsko oglaševanje je zacvetelo konec 19. in v začetku 20. stoletja, v procesih urbanizacije, industrializacije in modernizacije ter v času razvoje grafične umetnosti. Tako se je sčasoma oblikovala kompleksna in za kupce privlačna in zadovoljujoča trgovina, in ko kupci pravijo, da je neka prodajalna dobra, pomeni, da je namesto njih našla idealno ravnovesje med različnimi lastnostmi (funkcionalnostjo, videzom in ceno) blaga. Pri nas je bila celjska trgovska hiša Stermečki pionir kataloškega oglaševanja in prodaje. Prve, brezplačne kataloge v slovenskem jeziku so natisnili pred stodesetimi leti. Prodajo s pomočjo barvnega kataloga testenin, ki so ga distribuirali potniki na terenu, je tovarna Triglav verjetno uvedla že čisto na začetku tridesetih let 20. stoletja.

³ Počivavšek, Marija: Privlačnost izbire: prodajni katalogi trgovine Stermečki. V: Mimohod blaga: materialna kultura potrošniške družbe na Slovenskem, str. 45-66, Ljubljana 2019.

APETIT

MARK DEPOSEE VARSTVENA ZNAMKA

CENIK

Makaroni		
Nº 1		
" 2		
" 3		
" 3 ^a		
" 4		
" 5		
" 6		
" 7		
" 8		
" 9		
Rezanci za prikuho		
" 10		
" 11		
Široki rezanci za prikuho		
" 12		
" 13		
" 14		
Peresniki		
Progaste pipce		
" 15		
" 16		
" 17	Črke A B C D E F G H I J	
" 18	Živalice	
" 19	Gladki polžki	
" 20	Korale	
" 21	Ječmenček	
" 22	Kolački	
" 23	Zvezdice	
" 24	Krpice (blekci)	
" 25		

Nº 26 Zviti fidelini

Nº 27 Zviti angelski lasje

Nº 28 Zvito rezanje za prikuho

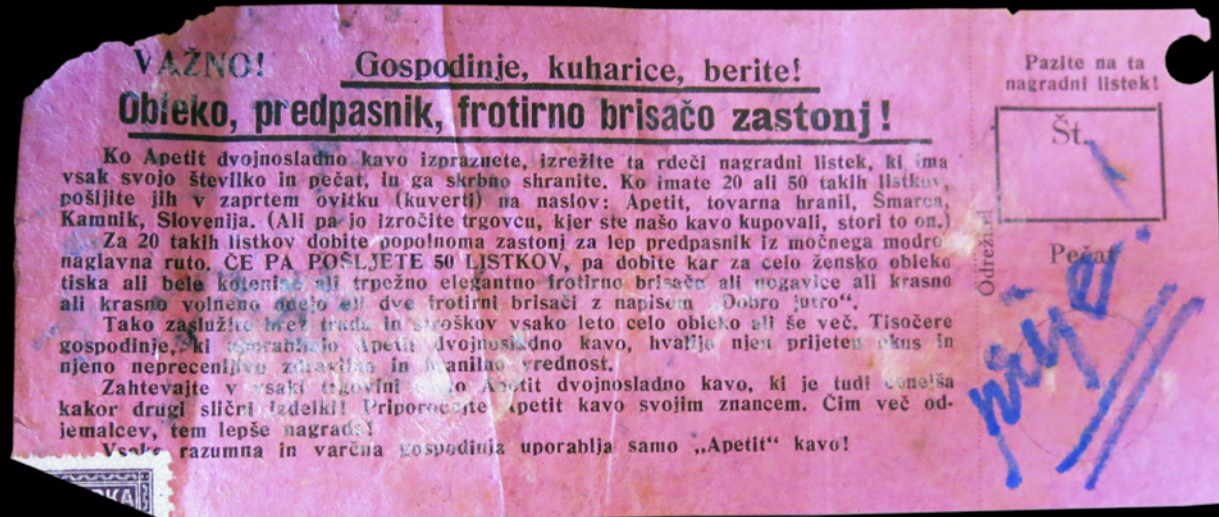
APETIT

TOVARNA HRANIL D.D.

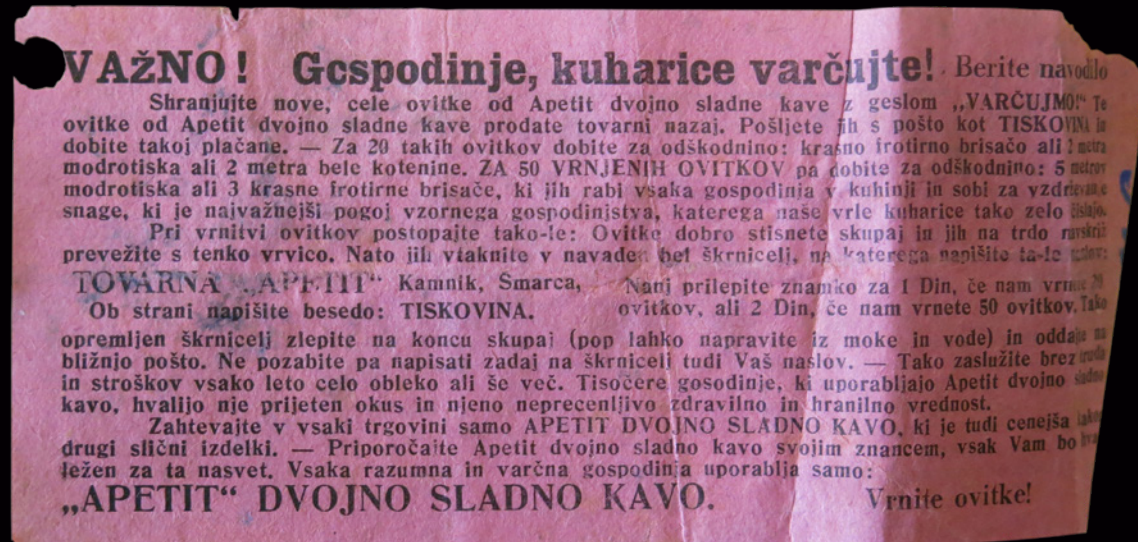
ŠMARCA-KAMNIK SLOVENIJA

O pobijanju nelojalne konkurence med Zagrebom in Šmarco

Ugledna hrvaška tovarna kavnih nadomestkov Franck je imela na svojem repertoarju poleg znamenitih kavnih nadomestkov blagovne znamke Kneipp tudi sladno kavo Perola, ki je bila identična kavi Apetit tovarne iz Šmarce. Zagrebčani so 14. marca leta 1932 tožili tovarno Triglav zaradi nedovoljenih trženjskih prijemov v oglaševanju in prodaji njihove blagovno zaščitene kave Apetit. Pri tem so smiselno uporabili člene takratnega Zakona o pobijanju nelojalne konkurence. Iz dokumentacije o sodnem postopku dandanes lahko predvsem razberemo nekatere zelo inovativne oglaševalne akcije Tovarne testenin Triglav. Tovarna Franck jim je najprej očitala lepljenje posebnih rdečih listkov na kavne zavitke z naslednjo vsebino:

Z zbiranjem nagradnih kuponov si si lahko prislužil predpasnik, ruto, brisači ali celo celo žensko obleko. S to reklamno kampanjo so si prislužili opomin takratne Zbornice za trgovino, obrt in industrijo. A sledilo je lepljenje rdečih listkov z novimi obljubami:

Poleg tega je bil nalepljen še manjši listek z naslednjim pozivom:

Tokrat je podjetni direktor Triglava Viktor Vokač ubral drugačno taktiko: frotiraste brisače si si prislužil z zbiranjem rabljene embalaže njihovih zavitkov kave, temu bi danes morda rekli ekološko osveščeno in družbeno odgovorno obnašanje. Pri Francku pa so navidezne odkupe raztrganih, brezvrednih in neuporabnih vrečic prijavili kot ponoven poskus nelojalne konkurence, ker je šlo za ponujanje premij, ki so bile v skladu z Zakonom o pobijanju nelojalne konkurence prepovedane. Kamniško Srežko načelstvo je Vokača oglobilo s 500 dinarji kazni. Direktor Triglava Vokač se je pritožil na bansko upravo dravske banovine, a ni uspel. Neumorno je ubiral vedno bolj inovativne prodajne strategije. Sladno kavo so začeli polniti v papirnate vrečice, ki so bile ovite v žepne rute iz belega blaga in ob robovih okrašene z barvastimi črtami. Vsaka taka ruta je tvorila zunanji ovoj zavitka kave. Ko se je zavoj razlepil, vam je ostala uporabna žepna ruta kot darilo ob nakupu zavitka kave. Zastopnik firme Hinka Francka sinovi d. d., ljubljanski odvetnik dr. Albin Smole je zahteval, da Tovarna Triglav nemudoma preneha z dajanjem nedovoljenih daril strankam. Obrambna taktika direktorja Triglava Vokača je bila tokrat še posebej iznajdljiva. Zatrdil je namreč, da ruta ni darilo, ampak prodajni artikel in jo stranka pošteno plača. Svojo trditev so podkrepili tudi z dejanjem: na vsak zavitek so odtlej nalepili naslednji listek:

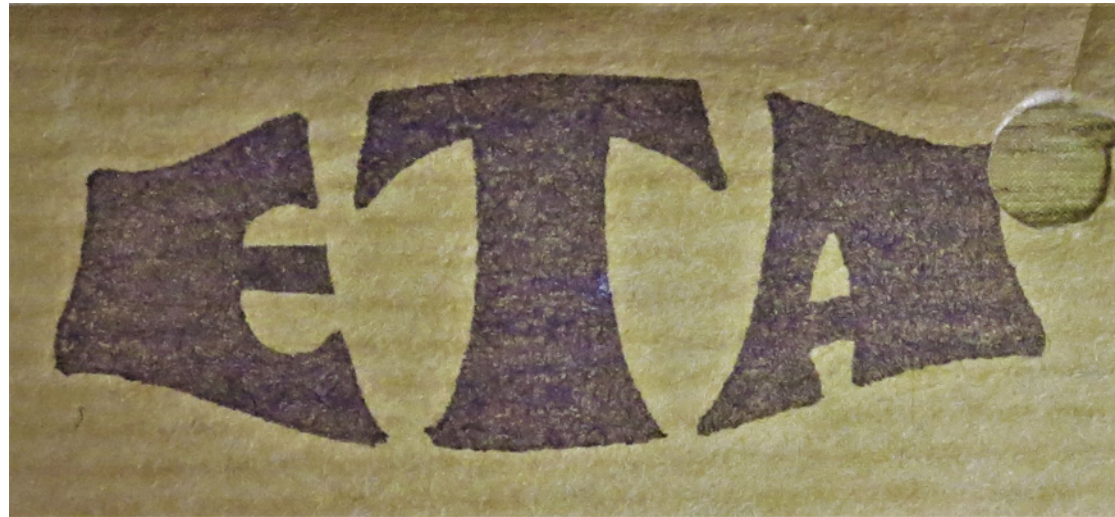
Cena za 1/2 kg sladne kave in ovoj (robeč) Din 7.—

Dodatno so bili zavarovani še z dodatnim vpisom »izdelovanja in prodajanja konfekcije« kot predmetom poslovanja v register dejavnosti podjetja. 25. aprila 1932 je Zbornica za trgovino, obrt in industrijo podala naslednje stališče: »Oprostilni odlok srezkega načelstva se opira na razlog, da more trgovec uporabljati za prodajno blago bolj ali manj trpežne ovoje, »ker je znano, da se papirnati ovoji v prometu često raztrgajo«. Ta utemeljitev je uprav absurda, saj je notorno, da zavijajo trgovci vse prodajno blago, razen tekočin, samo v papirnate ovoje. Ako bi se uveljavila praksa, ki jo zastopa sresko načelstvo, bi bila določila zakona o pobijanju nelojalne konkurence, v kolikor se tičejo določil o dajanju nagrad, skoro brezpredmetna, ker so ta določila namenjena baš pobijanju takih izrodov, dobrih šeg in navad v solidnem trgovskem prometu. Da bi ovajena tvrdka svoje opravičilo še bolj podkrepila, navaja v svoji pritožbi, da so tkaninasti ovitki

njen prodajni predmet. Tvrdka je sicer 16. VI. 1928 vpisala v trgovski register kot dodatek v predelu, ki označuje obratni predmet tvrdke še naslednje: »Izdelovanje in prodajanje konfekcije in kemičnih izdelkov«, toda tudi ta okolnost ne more izpremeniti stvarnega položaja, ki točno opredeljuje poslovanje tvrdke na inkriminiran način kot dajanje nagrad, ki je po paragrafu 32 odst. 1. zakona o pobijanju nelojalne konkurence, prepovedan.«

⁴ Ministrstvo za kulturo – Arhiv Republike Slovenije, SI_AS 129/II 4584 Spor zaradi nelojalne konkurence

Tovarna Triglav 1941-1963

12

Na začetku nemške okupacije se je lastnik tovarne Triglav Viktor Vokač umaknil v Zagreb, kjer je prav tako vodil tovarno testenin. Soproga Franja Vokač je medtem vodila tovarno z zmanjšanimi zmogljivostmi v Šmarci. Po drugi svetovni vojni je tovarna ostala v privatnih rokah do druge nacionalizacije 28. aprila leta 1948. Postavljen je bil nov vodja Tovarne testenin Triglav Šmarca – Domžalčan Alfonz Pirc. Leta 1950 so pod krovno Živilsko industrijo Kamnik združili kamniško Tovarno gorčice Eta, mengeško Tovarno kvasa in Tovarno testenin Triglav iz Šmarce. Franc Pirc je ostal obratovodja, direktor združenih tovarn je postal Franc Zore. V Šmarci so kupili nov, avtomatski stroj za izdelovanje testenin Braibanti.

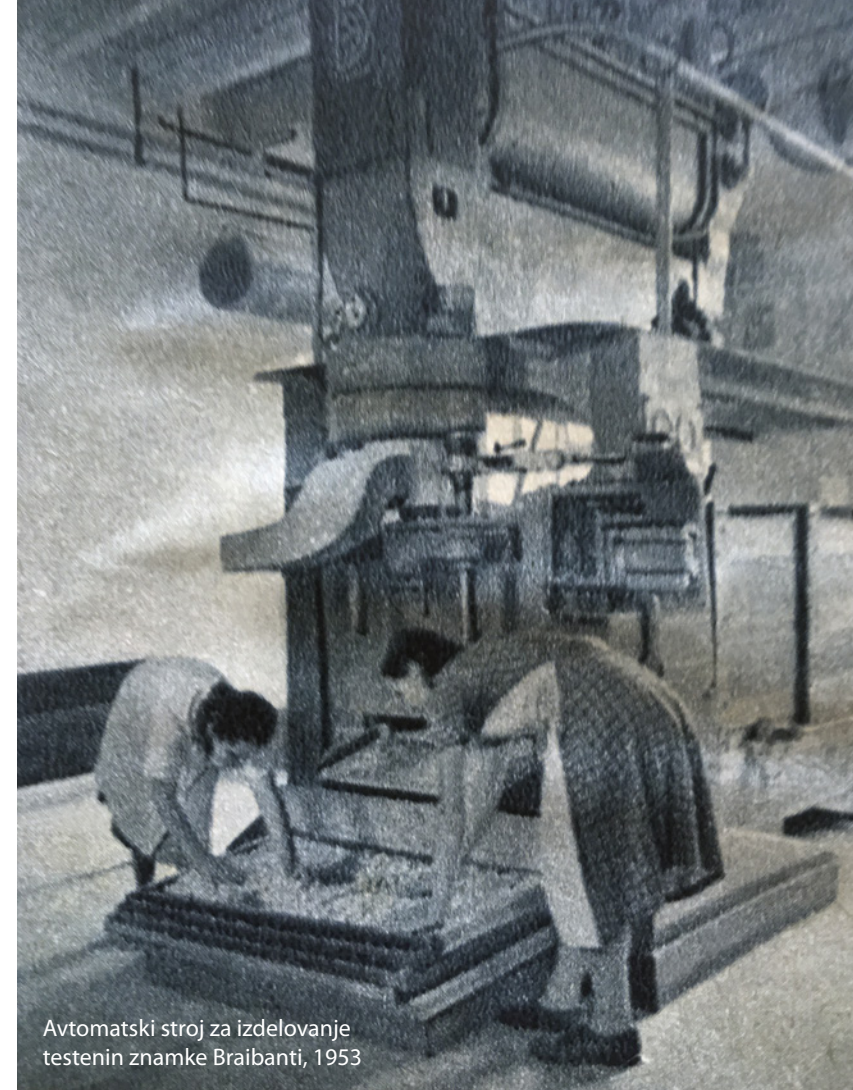
⁵ Stroj je razvil italijanski inženir Ennio Braibanti iz rodbine, ki je bila med predhodniki danes ene najbolj poznanih blagovnih znamk testenin Barilla.

Živilska industrija Kamnik *z obrati:*

„KVAS“ – MENGES
„ETA“ – KAMNIK
„TRIGLAV“ – ŠMARCA

IZDELUJE: KVAS, GORČICO, VLOŽENE KUMARICE,
PAPRIKO V KISU IN TESTENINE. PROIZVODI, KI
JIH IZDELUJE PODJETJE SO PRVOVRSTNI, ZATO
ZAHTEVAJTE POVSOD IN VEDNO NASE IZDELKE.

Oglas Živilske industrije Kamnik iz Kamniškega zbornika, 1955

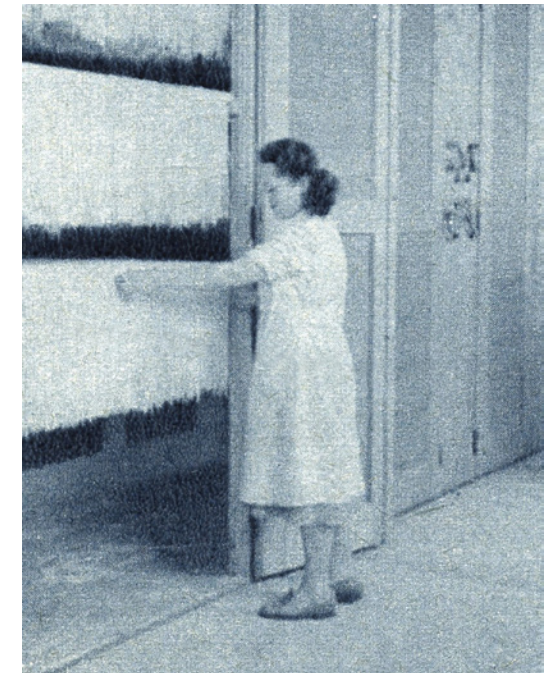
Avtomatski stroj za izdelovanje
testenin znamke Braibanti, 1953

Novozgrajen obrat tovarne testenin v Šmarci, 1953

Proizvodnjo so dvignili na 3000 kg testenin dnevno. Imeli so še smeje načrte o izgradnji parne pekarnice in nakupu strojev za izdelovanje piškotov. Za Dan republike (29. novembra leta 1953) so odprli nov moderen obrat za izdelavo testenin, ki jim je omogočil dvig proizvodnje na 1100 ton testenin letno in znatno pocenitev artiklov. Izgradnja obrata je stala 15 milijonov dinarjev, denar so zbirali tudi z odpovedjo delitve dobička.

Sušenje špagetov, 1953

13

⁶ Dan republike je bil državni praznik Socialistične federativne republike Jugoslavije, proslavljal se je dva dni: 29. in 30. novembra. Praznik je obeležil 2. zasedanje AVNOJ-a, ko so se postavili temelji nove države Jugoslavije.

Direktor združene prehranske industrije v Kamniku, Franc Zore je leta 1955 v prvem Kamniškem zborniku v članku Živilska industrija v Kamniku takole pisal o perspektivah tovarne testenin: »Tovarna testenin Triglav v Šmarci ima zagotovljeno bodočnost, ker je zaradi močne mehanizacije zelo rentabilna in pa ker potrebe po testeninah v republiki stalno naraščajo in jih obstoječa podjetja s sedanjimi kapacitetami ne morejo kriti. Spričo tega, da nameravajo druge tovarne povečati kapacitete in so v načrtu tudi nova podjetja

za izdelavo testenin (Ajdovščina), za sedaj ne bi kazalo večati kapacitet v Šmarci, vsaj dokler situacija ne bo jasna, vsekakor pa je potrebno, da tovarna že obstoječe strojne kapacitete popolnoma izrabi s tem, da vskladi zmogljivost sušilnic z zmogljivostjo stroja za izdelavo testenin.« V novem skupnem poslopju združene Ete so tako načrtovali proizvodnjo 1200 ton testenin letno.

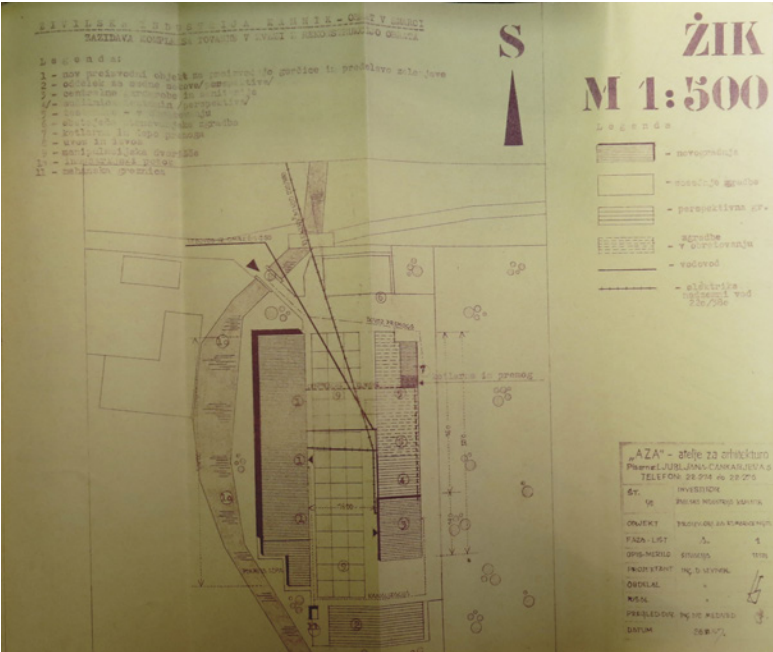

Izbor izdelkov Živilske industrije Kamnik, 1953

Načrtovali so celo pekovski obrat, kar je F. Zore takole utemeljil: »V novo podjetje bi lahko vključili tudi moderen pekovski obrat, ki bi zalagal s kruhom in drugim pecivom ves ta industrijski center in njegovo okolico. Z večanjem števila industrijskega delavstva, z opuščanjem domače peke kruha na kmetih in z

naraščanjem turizma v mestu in najširši okolici, se večajo tudi potrebe po pekovskih izdelkih. V zvezi s pekarno bi bilo seveda treba proučiti vprašanje prenosa obrata za izdelavo testenin iz Šmarce in njegove vključitve v druge obrate.« Osnovna proizvodnja – vlaganje zelenjave na prvotni lokaciji v Kamniku je postala premajhna, da bi zadostila vse večjim potrebam potrošnikov. Tako so leta 1957 načrtovali selitev proizvodnje v Šmarco – neposredno ob Tovarni testenin. Izdelan je bil elaborat in naročen ter izdelan načrt pri ljubljanskem Ateljeju za Arhitekturo AZA.

Pozneje so se namesto te rešitve odločili za gradnjo novega obrata na Kajuhovi poti v Kamniku, kjer tovarna Eta uspešno posluje še danes in je v pričakovanju stoletnice. V zadnjih letih proizvodnje (1961-1962) so v tovarni Triglav izdelali 750 ton testenin, od tega je bilo 80 odstotkov jajčnih testenin in 20 odstotkov navadnih. Iz seznama dopustov je razvidno, da je bilo v tovarni zaposlenih 23 delavcev.

Živilska industrija Kamnik – obrat v Šmarci. Zazidava kompleksa tovarne v zvezi z rekonstrukcijo obrata, 1957

Januarja leta 1963 si je delegacija Svitovega obrata impregnacije ITIP ogledala prostore tovarne testenin. To je bil nekako začetek konca tovarne z dolgo tradicijo. Direktor tovarne Zore, ki je še nekaj let nazaj v Kamniškem zborniku tovarni napovedoval svetlo prihodnost, je konec leta 1962 resignirano ugotovil, da je testenine zaradi močne konkurence ostalih tovarn težko prodati, tudi strojni park tovarne je bil močno zastarel. Težave so imeli tudi z dobavo kartonske in celofanske embalaže ter z neredno dobavo moke, ki je bila pogosto tudi slabe kakovosti. Osnovna sredstva obrata Triglav so bila prodana prehrabenemu kombinatu Đuro Salaj v slavonskem mestu Valpovo za 8 milijonov dinarjev. Kot zanimivost omenimo, da so predstavniki kombinata že čez en teden poskusili stroje vrniti, češ, da so v slabem stanju. Ni jim uspelo, saj so si jih še pred prodajo lahko ogledali na licu mesta. Preostala sredstva – se

Obrat Triglav Šmarca		
1.	Rutar Franc	30 ✓ dni
2.	Marolt Anton	20 ✓ dni
3.	Vovk Ivan	27 ✓ dni
4.	Janežič Jojze	25 ✓ dni
5.	Klemen Marija	20 ✓ dni
6.	Andrejka Mimi	20 ✓ dni
7.	Bergant Iva	18 ✓ dni
8.	Omerzu Marija	18 ✓ dni
9.	Leskovec Vera	18 ✓ dni
10.	Kolenc Marica	18 ✓ dni
11.	Tajč Marica	25 ✓ dni
12.	Zavsnik Tončka	18 ✓ dni
13.	Hrovat Angelca	18 ✓ dni
14.	Hribar Silva	18 ✓ dni
15.	Žurbi Julka	18 ✓ dni
16.	Koželj Pepca	18 ✓ dni
17.	Hribar Ivanka	12 ✓ dni
18.	Klemenc Jožica	12 ✓ dni
19.	Omerzu Fanika	25 ✓ dni
20.	Rosec Fani	20 ✓ dni
21.	Štrukelj Franc	30 ✓ dni
22.	Savinšek Jože	28 ✓ dni
23.	Jontez Ivan	20 ✓ dni

Seznam zaposlenih v obratu Triglav v Šmarci in število dni dopusta, ki jim je pripadalo, 1960

⁷ Zore, Franc: Živilska industrija Kamnik. V: Kamniški zbornik 1955, Kamnik 1955, str

⁸ Zore, Franc: Živilska industrija Kamnik. V: Kamniški zbornik 1955, Kamnik 1955, str.

Kavni nadomestki

Kavne nadomestke pijejo ljudje, ki si prave kave zaradi kofeina ali česarkoli drugega ne morejo ali ne smejo privoščiti. Osnove za kavne nadomestke so zelo raznolike: korenina regrata ali cikoriје, želod, žir, žitna zrna, mandlji, šparglji, pesa, korenje, koruza, cikoriја, regrat, fige, grah, pšenični otrobi, ravno prav prepraženi in zmleti krompirjevi olupki, vse to se lahko uporabi za pripravo kavnega napitka. Okus je podoben kavi, a je brez poživljajočega kofeina. Dandanes se za kavni nadomestek pražijo predvsem ječmenova zrna. Tudi v Šmarci so že pred stotimi leti pražili ječmen. Zelo pomembno je, kako in koliko čas pražiš žitna semena, da dosežeš optimalen vonj in okus.

Kako je prišlo do kavnih nadomestkov? Kljub temu, da je bilo pitje kave v 18. stoletju zelo razširjeno, si ga revni sloji niso mogli privoščiti. Tako so iznajdljivi trgovci zanje »izumili« kavni približek, pražili so korenine ali pa zrna žit. Tudi v naših krajih so se kavni nadomestki izvrstno obnesli. Še do šestdesetih let prejšnjega stoletja so bili tovrstni napitki obvezen del značilnega zajtrka delavcev in kmetov: kos črnega kruha in skodelica vroče žitne kave. Proja, Franck, Kneipp, imenovali so jih tudi kavovine. Proja je bila mešanica, pripravljena iz korenin cikoriје in praženih ječmenovih semen. Sloviti Sebastian Kneipp pa je pripravljал napitek iz želoda in ga hvalil kot zelo okusnega, celo redilnega in tako zdravega, da ga smeš ponuditi tudi otrokom.

Zgodovina testenin

Zgodovina testenin je zelo nejasna in nedorečena. Domneva se, da so prve makarone izdelali že Etruščani, a ni na voljo nobenih dokazov. V egipčanskih grobnicah so našli risbe, na katerih je upodobljeno kuhanje testenin. Prvo dokazano omembo – zapisano v knjigi rimljanskega kulinaričnega strokovnjaka iz 1. st. našega štetja, Apicusa, ki omenja plasti testa med katere je položeno mleto meso – skratka prepoznamo opis današnje lazanje. Nekateri trdijo, da so testeninski izdelki pripotovali s pomorščaki iz Kitajske v Italijo. Skozi stoletja je največ omemb izdelkov iz trakov sušenega testa v italijanski literaturi – lahko ugotovimo, da je bila uporaba testenin najbolj pogosta na Siciliji. Omembe testenin se tako vzporedno pojavijo tako v kitajskih kot tudi italijanskih zapisanih virih. In tako si oboji lastijo zasluge za izum testenin. Res pa je, da se v preostanku Evrope in Azije testenine ne omenjajo. Arheologi so ostanke testenin – riževih rezancev našli leta 2005 ob kitajski Rumeni reki. To je najstarejši materialni dokaz o obstoju testenin.

Danes poznamo kar 600 vrst različnih testenin, v Šmarci so jih izdelovali 29. Italijani pa so brez konkurence največji mojstri priprave te priljubljene jedi.